

PIOTR KRUZE

Michał Leśniewski, *Klip River Affair of 1847*, Editorial Office „Werkwinkiel”, Poznań 2018, ss. 167.

W 2018 r. ukazała się kolejna książka Michała Leśniewskiego, która przybliży czytelnikom historię Południowej Afryki¹. Praca opisuje próbę utworzenia burskiej Republiki Klip River w latach 40. XIX w. Autor we wstępie stwierdza, że samo wydarzenie miało epizodyczny charakter w kolonialnej historii Natalu-Zululandu. Zaangażowana w nie była stosunkowo niewielka liczba Afrykanerów, a sama republika przetrwała zaledwie kilka miesięcy. Mimo tego, brytyjskie władze kolonialne traktowały ją bardzo poważnie. Z punktu widzenia historyka zajmującego się Południową Afryką pogłębiona analiza sprawy Klip River pozwala zbadać powiązania polityczne pomiędzy Burami, Brytyjczykami oraz Zulusami. Właśnie współpraca bursko-zuluska była jedną z przyczyn, dla których temat efemerycznej republiki nie mógł być rzetelnie opracowany w czasach apartheidu oraz bezpośrednio po nim. Poczucie wyższości białych badaczy nie pozwalało przeprowadzić starannej analizy dotyczącej współpracy Burów z Afrykanami, natomiast czarnoskórzy historycy nie chcieli opisywać historii Zulusów, którzy z własnej woli podejmowali współpracę z Białymi. Ponadto wydarzenia z połowy XIX w., w których nie brali bezpośredniego udziału przywódcy Afrykanerów (jak Piet Retief, Gert Maritz czy Andries Pretorius), pozostawały w cieniu Wielkiego Treku czy wojen burskich. Praca Michała Leśniewskiego wypełnia tę lukę w światowej historiografii.

Autor nie tylko przedstawia dokładny opis historii Republiki Klip River, położonej pomiędzy Kolonią Natalu a Zululandem (jej granicę wyznaczały rzeki Mzi nyathi i Thukela oraz Góry Smocze), ale także analizuje dokładnie genezę jej powstania. Praca powstała w oparciu o kwerendę archiwalną wykonaną w brytyjskim the National Archives oraz w archiwach RPA (w Kapsztadzie, Pietermaritzburgu i w Bibliotece Afrykańskiej Kylie Campbell w Durbanie), gdzie autor zapoznał się m.in. z aktami brytyjskiej administracji kolonialnej oraz korespondencją pomiędzy gubernatorami Kolonii Przylądkowej i Natalu. Michał Leśniewski korzystał także

¹ Michał Leśniewski wydał wcześniej trzy książki naukowe dotyczące historii Południowej Afryki: *Wojna burska 1899–1902: geneza, przebieg i międzynarodowe uwarunkowania*, Warszawa 2001; *Miejsce Południowej Afryki w kształtowaniu koncepcji polityki imperialnej Wielkiej Brytanii 1899–1914*, Warszawa 2001; *Afrykanie, Burowie, Brytyjczycy: studium wzajemnych relacji 1795–1854*, Warszawa 2008. Ponadto jest on autorem kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych poświęconych historii Afryki (13 z nich ukazało się na łamach „Afryki”).

z akt osób prywatnych oraz czterech gazet wydawanych w Natalu i Kolonii Przyłdkowej. Autor zdaje sobie sprawę zdecydowana większość źródeł dotyczących genezy kryzysu jest jednostronna, ponieważ przedstawia tylko brytyjski punkt widzenia. Kilka pamiętników oraz wydawane czasopisma pozwalają poznać burską perspektywę na sprawę Klip River. Niewątpliwie największym wyzwaniem dla historyka było odtworzenie stanowiska Zulusów. Na szczęście zachowała się korespondencja pomiędzy przywódcami burskimi i królem M'pande. Od maja 1847 r. znacznie przybywa źródeł, co ułatwiało autorowi dokładny przebieg i zakończenie kryzysu. W bibliografii znajduje się ponad 100 pozycji w języku afrikaans oraz angielskim.

Książka składa się z rozbudowanego wstępu, czterech rozdziałów, bibliografii, indeksu osobowego i nazw geograficznych oraz załączników. W pierwszym rozdziale autor przedstawia historię Natalu-Zululandu do 1845 r. Wyjaśnia sytuację polityczną i społeczną w regionie w pierwszej połowie XIX, rywalizację polityczno-wojskową pomiędzy Brytyjczykami, Burami i Zulusami, a także konflikty wewnętrzne każdej z tych grup. Czytelnik dowiaduje się o bitwie nad Krwawą Rzeką, powstaniu Republiki Natalii, zamordowaniu Pieta Retiefa oraz o objęciu władzy przez M'pandę w Państwie Zulusów.

Drugi rozdział został poświęcony przyczynom kryzysu politycznego, który polegał na powstaniu Republiki Klip River na terytorium należącym do Zulusów, do którego to obszaru prawo rościli sobie Brytyjczycy. Autor szczegółowo opisuje proces tworzenia brytyjskiej Kolonii Natalu w miejscu zlikwidowanej burskiej Republiki Natalii. Poznajemy także stanowisko Afrykanów wobec tych przemian politycznych. Z rozdziału wynika, że król M'pande nie był wcale niedolnym władcą, jak jest przedstawiany w historiografii, ale odgrywał czynną rolę polityczną w regionie. Działania Zulusów należy oceniać przez pryzmat ich rywalizacji z sąsiednimi AmaSwazi. Jak wspomniano, geneza konfliktu jest opisana z perspektywy Brytyjczyków, którym najbardziej zależało na utrzymaniu pokoju w regionie. Autor nie tylko opisuje poszczególne wydarzenia, ale dokonuje też interpretacji działań każdej z grup, wynikających z ich zwyczajów, tradycji oraz kultury.

Dokładny przebieg kryzysu, ze szczególnym uwzględnieniem sojuszu bursko-zuluskiego, został przedstawiony w trzecim rozdziale. Autor dowodzi, że sojusz nie mógł zostać zawarty 7 stycznia 1847 r., ale nastąpiło to kilka tygodni później. Przeprowadza dokładną analizę treści sojuszu, z której wynika, że Burowie dobrowolnie zgodzili się na formalne zwierzchnictwo Państwa Zulusów i obawiali się starcia z Brytyjczykami bez wsparcia króla M'Pande, który prowadził także aktywne działania skierowane przeciwko sąsiednim ludom AmaSwazi i AmaHlubi.

W ostatnim (czwartym) rozdziale opisano skutki powstania Republiki Klip River. Michał Leśniewski wyjaśnia zdecydowaną i nieugiętą postawę brytyjską, która doprowadziła do masowej emigracji Burów z regionu Klip River. Do tego

autor zamieścił bardzo ciekawy wywód o stosunku Andriesa Pretoriusa, burskiego zwycięzcy nad Krwawej Rzeki, do sprawy Klip River. Mimo że Pretorius nie brał bezpośredniego udziału w sprawie Klip River, wcześniejsza historiografia znajduje silne powiązania pomiędzy jego działaniami, a wybuchem kryzysu.

W załącznikach czytelnik znajdzie treść oryginalnych traktatów oraz kalendarium opisywanych wydarzeń. W pracy znajdziemy sześć map, które pozwalają wprowadzić czytelnika w przestrzeń opisywanych wydarzeń i ułatwiają zrozumienie treści książki. Niestety ich jakość utrudnia ustalenie granic poszczególnych terytoriów.

Najnowsza książka M. Leśniewskiego jest poświęcona niezwykle ciekawemu epizodowi z historii Południowej Afryki. Autor wyjaśnia czytelnikom powody rozpoczęcia badań nad opisywanym zagadnieniem, po czym w rzetelny sposób opisuje krótką, ale niezwykle burzliwą historię Republiki Klip River. Na tyle na ile pozwalają na to źródła, przedstawia perspektywę brytyjską, burską oraz zuluską. Czytelnicy mogą się dowiedzieć, że Zulusi brali czynny udział w rywalizacji politycznej z Burami i Brytyjczykami. Autor wskazuje także pole do dalszych badań, jakim może być życie społeczne i polityczne wczesnokolonialnego Natalu.